

Sənətdə özünü peşəkarlığı ilə təsdiqləyən böyük sənətkar

Azərbaycan rejissorluq sənəti tarixində xüsusi yeri olan xalq artisti Mehdi Məmmədovun quruluş verdiyi tamaşalarda idrakin gücü zərifliyə və emosiyaya, psixoloji çalarlardan zəmin tapan lirizmə qovuşaraq, tamaşaçını düşüncələr aləminə aparır. Onun quruluş verdiyi tamaşalar obrazların xarakterini açan ifadə vasitələrindəki rəngarənglikdən irəli gəlirdi. Belə bir sənətkarın 100 yaşını qeyd edəcəyik.

Xalq artisti Mehdi Məmmədov 1918-ci ildə Şuşada doğulsa da, məktəb təhsilini Bakıda alıb. Yeddinci sinifdən Bakı Türk İşçi Teatrının tamaşalarında kütləvi səhnələrə çıxan Mehdi Məmmədov Bakı Teatr Məktəbini bitirib. Həmin il Moskvada ali rejissor təhsili alıb. 1940-cı ildə Gəncə Dövlət Dram Teatrında Məmməd Hüseyin Təhmasibin "Bahar" dramını diplom işi kimi tamaşaya hazırlayıb. Təyinatla Gəncəyə göndərilən gənc rejissor 1945-ci ilin yay mövsümünün sonunadək burada işləyərək, sentyabrda Bakıya gəlib. Burada müxtəlif sənət ocaqlarında, əsasən, monumental səpki-li tamaşalar hazırlayıb. Ayrı-ayrı illərdə Gəncə Dövlət Dram Teatrında, Milli Dram Teatrında, Opera və Balet Teatrında, Azərbaycan Dövlət Rus Dram Teatrında baş rejissor kürsüsünü tutub. Quruluşçu rejissor kimi ən çox Milli Dram Teatrında quruluşlar verib. 1945-ci ildən ömrünün sonuna qədər Azərbaycan Dövlət Teatr İnstitutunda aktyor və rejissor sənətindən dərs deyib, kafedra müdiri vəzifəsində çalışıb. 1968-ci ildə "Azəri dramaturgiyasının estetik problemləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edib. 1960-cı ildən professor vəzifəsini tutan, sənətşünaslıq doktoru Mehdi Məmmədov "Azəri dramaturgiyasının estetik problemləri", "Teatr düşüncələri", "Teatrlar. Aktyorlar. Tamaşalar", "Hüseyn Ərəblinski", "Onun sənət ulduzu", "Moskva Akademik Bədaiə Teatrı", "Aleksandr Tuqanov" (rus dilində), "Rejissor sənəti", "Sabit Rəhman" və digər kitablarını qələmə almışdır. Sənətdə qazandığı uğurlara görə, Mehdi Məmmədov respublikanın əməkdar incəsənət xadimi, xalq artisti və SSRİ xalq artisti fəxri adlarına layiq görülüb. Akademik Dram Teatrında hazırladığı Hüseyn Cavidin "İblis" faciəsinə görə 1984-cü ildə Azərbaycan Dövlət mükafatı ilə təltif olunub.

Onun Milli Dram Teatrında ilk işi 1946-cı ildə Şekspirin "On ikinci gecə" komediyasının tamaşası olub. Müəyyən fasilələrlə bu sənət ocağında Cəfər Cabbarlının "Yaşar", Aleksandr Fadeyevin "Gənc qvardiya", Sabit Rəhmanın "Aydınlıq", "Əliqulu evlənin", Lope de Veqanın "Rəqs müəllimi", Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin "Dağılan tifaq", Məmməd Hüseyin Təhmasibin "Çiçəklənən arzular", Nikolay Qoqolun "Müfəttiş", Karlo Haldoninin "Mehmanxana sahibəsi", İmran Qasimovla Həsən Seyidbəylinin "Uzaq sahillərdə", Mehdi Hüseynin "Alov", Mirzə İbrahimovun "Kəndçi qızı", Lev Tolstoyun "Canlı meyit", Hüseyn Cavidin "Xəyyam" və "İblis", Səməd Vurğunun "İnsan", Maksim Qorkinin "Meşşanlar" və s. əsərlərinə müxtəlif janrlarda səhnə həyatı verib. Opera və Balet Teatrında Fikrət Əmirovun "Sevil", Leo Delibin "Lakme", Cahangir Cahangirovun "Azad", Üzeyir bəy Hacıbəyovun "Leyli və Məcnun", "Koroğlu", Cakomo Puççininin "Toska" operalarına quruluş verməklə, bu teatrdə fəlsəfi-monumental teatrın imkanlarına genişlik açıb. Rus Dram Teatrında Maksim Qorkinin "Həyatın dibində" və Mixail Şatrovun "Mənim Nadejdalarını" dramlarının quruluşçu rejissoru olub.

Mehdi Məmmədov səhnə sənətinə aktyorluqla başlayıb. Teatr məktəbində Karl Moor ("Qaçaq", Şiller), Hacı Əhməd ("Almaz", Cəfər Cabbarlı), Moskvada Lunaçarski adına Ali Teatr Sənəti İnstitutunda Evstiqneyko ("Günəş övladları", Maksim Qorki), Neznamov ("Günəhsiz müqəssirlər", Aleksandr Ostrovski) rollarını oynayıb. İşçi teatrında Süleyman Rüstəm və Hacıbaba Nəzərlinin "Yanğın", Seyid Hüseynin "Kölge" dramlarındakı Gənc aqronom və Bəxtiyar, Gəncə Teatrında Səməd Vurğunun "Vaqif", "Xanlar", Mirzə İbrahimovun "Madrid", Məmməd Hüseyin Təhmasibin, "Bahar", Mehdi Hüseynin "Nizami" pyeslərinin tamaşalarında Eldar, Söhbət, Karton, Qaya və Əbdək rollarında səhnəyə çıxıb. Akademik Dram Teatrında isə "Alov"da Kamalov, "Canlı meyit"də Protasov, "Xəyyam"da Xəyyam, "Meşşanlar"da Terenti Teterov rollarında çıxış edib. "Azərbaycanfilm"in 1959-cu ildə istehsal etdiyi "Onu bağışlamaq olarmı?" filmində Qaya roluna çəkilib. Radio Teatrında Şekspirin "Hamlet" faciəsində baş rolunu səsləndirib. Zəngin elmi təfəkkürə malik olan Mehdi Məmmədov milli teatrşünaslıq elmimizin inkişafında, resenziya janrının formalaşmasında səmərəli fəaliyyət göstərmişdir. 1971-1976-cı illərdə Azərbaycan Teatr Cəmiyyətinin (hazırkı Teatr Xadimləri İttifaqı) sədri seçilib. Görkəmli alimin yazdığı və dərslik kimi keçilən "Rejissor sənəti", "Həyat və sənət yollarında", "Mah teatr" kitabları elmi dəyərlərini bu gün də saxlamaqdadır. Mehdi Məmmədovun rejissor üslubunun fərdi keyfiyyətlərini qısaca belə ifadə etmək olar: Mehdi Məmmədov aktyorun rol-obraz üzərində analitik təhlilini əsas və mühüm prinsip kimi götürürdü. Mehdi Məmmədov pauzaların psixoloji nöqtəsini tamaşanın əsas akkordu ilə ustalıqla birləşdirirdi. Mehdi Məmmədov tamaşalarında (hətta ailə-məişət mövzulu əsərlərin səhnə həllində də) ictimai motivləri fəlsəfi dərinliyin gur işığı ilə ziyalandırır.

Mehdi Məmmədov məzmun və forma vəhdətini möhtəşəm monumentallıqda təcəssüm etdirirdi. Bu məqsədlə, tərtibatçı-rəssamlarla yaradıcı tələbkərliliklə işləyirdi. Mehdi Məmmədovun janrından asılı olmayaraq, hazırladığı səhnə əsərlərində idrakin gücü zəriflik və emosiya ilə, psixoloji çalarlardan qidalanan lirizmlə ahəngdar cazibə yaradırdı. Mehdi Məmmədov tamaşanın ali məqsədini psixoloji münasibətlərin, əqidə mübarizələrinin mahiyyətində və fərdin dünyanı dərkində axtarırdı. Mehdi Məmmədov kəskin epizodlarda verdiyi ən mürəkkəb mizanlarda da müəyyən dinamik, musiqili, poetik və ifadəli ritmə əsaslanırdı. Mehdi Məmmədov janr əlvanlığına az, ancaq cəsarətlə meyil edirdi. Mövzunu janrın qanunları çərçivəsində, cəmiyyətin ictimai-sosial, çağdaş mənəvi-əxlaqi problemləri ilə əlaqələndirirdi. Mehdi Məmmədov cəmiyyətdə olduğu kimi, sənətdə də özünü təsdiq mövqeyində dayanırdı. Mehdi Məmmədovun rejissurası, bütövlükdə realist monumentallığı və fəlsəfi dərinliyə geniş meydan açması ilə səciyyəvidir.

